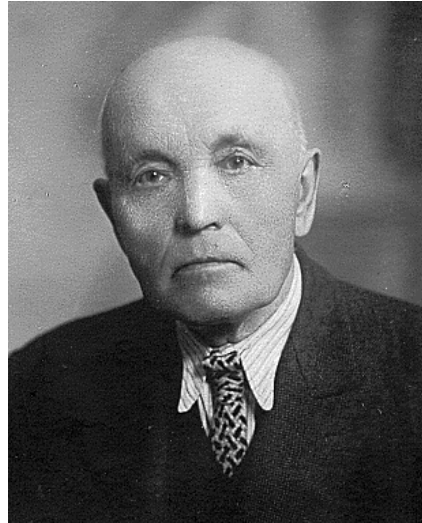

ВОЛОДИМИР ЛЕВИЦЬКИЙ В ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА ТА УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В ГАЛУЗІ ТОЧНИХ НАУК *

Георгій СУЛИМ

Видатний український математик та громадський діяч Володимир Левицький як ніхто інший так довго, бо аж 51 рік, був щоденно і діяльно дійсним членом повсюдно шанованого Наукового товариства імені Шевченка. Лише знищення Товариства 1940 року радянською владою та неможливість його подальшого плідного функціонування порушили вироблений десятиліттями органічний зв'язок, позбавивши Володимира Левицького того джерела натхнення, яке він отримував, мало не щоденно відвідуючи Товариство. Тут він мав нагоду спілкуватися з такими ж як Він – подвижницько закоханими у суспільну, просвітницьку та творчу інтелектуальну працю Патріотами. Адже жив та працював разом з такими велетами духу як Іван Франко, Михайло Грушевський і мало в чому їм уступав.

Професор Володимир
Йосипович Левицький

Народився Володимир Левицький 31 грудня 1872 р. у Тернополі. Охрестили його 7 січня 1873 р. у звичному для західного українця грекокатолицькому віросповіданні. Його батьки Йосиф Левицький Серафима Левицька з Ілевичів походили з давніх священницьких шляхетських родів з гербу Рогалів та гербу Заремба.

Батько (1840 – жовтень 1903) був високим судовим урядником. У молодості страшно бідував, навіть вимушений був зробити перерву в гімназійній науці, Хоча всі іспити та ригорози (строгі докторські іспити, аналог сучасних кандидатських) склав з відзнакою, на останній іспит та промоцію у нього вже не вистачило грошей, тому доктором наук не став. Після отримання диплому правника у Львівському університеті був послідовно практикантом у Львові та Городенці (містечко на сучасній Франківщині, де, між іншим, було засноване наукове товариство), судовим ад'юнктом у Тернополі та Заліщиках (сюди Володимир потрапив тримісячною дитиною), начальником суду в Мільниці над Дністром (тепер Мельниця-Подільська), заступником прокурора у Золочеві, радником суду

*Статтю опубліковано в авторській редакції.

в Тернополі і Львові. Помер у Відні на роботі за письмовим столом як надворний радник (hofrat) при найвищому трибуналі. Похований у Львові на Личаківському цвинтарі. Був людиною здібною, надзвичайно працьовитою, педантичною і дуже строгою та вимогливою. У спогадах сина знаходимо: "...пестощей зі сторони батька я бодай ніколи не знав і тому може вже з дитинства моя натура ставала замкнена в собі, неприступна для загалу." В усіх цитуваннях для збереження духу епохи орфографія повністю збережена.

Мати Серафима з Ілевичів (1841 – квітень 1878) "була донькою рідного вуйка мойого батька; така мода женитися в найблисшій родині завелася майже у нас всіх, бо і молодший мій брат і я оженилися із близькими своячками, а те саме було і в наших дідів. ...Може наша родина здегенерувала ся через подружжа між собою." Померла вона уночі на сам Великдень, коли з хати пішли численні гості. Залишила сиротами чотирьох синів та ще немовлятко-хлопчика, який відразу помер. До того часу Левицькі мали ще й дочку Оленку, яка ще однорічною дитиною у Мільниці померла. Поховали матір у Золочеві, де на той час з грудня 1877 р. працював Й.Левицький. За виховання дітей взялася незаміжня батькова сестра Марія (померла у 1923 р. у Львові), господарством до своєї смерті у 1890 р. займалася його мати.

Найстарший брат Роман (1879–1927) спольщився і дослужився до радника апеляційного суду у Львові, Мар'ян (1871–лютий 1895) теж правник, помер замолоду, як конципіант (стажист) дирекції залізниць у Станіславові (Івано-Франківську). Наймолодший брат Юліан (1874–1925), історик за фахом, у 1917–25 рр. був директором української гімназії у Тернополі. Усі четверо братів закінчили Львівський університет.

У 1878 р. Володимир пішов до золочівської чотирирічної народної школи. Осінню 1880 р. містом перейшла епідемія віспи. Брат Юліан переніс її легку форму, Володимир же – найтяжчу чорну віспу, коли все тіло і навіть очі перетворилися на суцільну рану. А до того долучився ще й дифтерит. Лише навесну завдяки міцному організмові прийшло повільне одужання.

У вересні 1882 р. був складений перший іспит до золочівської нижчої гімназії, у якій далі навчався до кінця першого півріччя IV-го класу. Після січня 1886 р. внаслідок переїзду батька на працю до Тернополя продовжив навчання у єдиній місцевій (польській) гімназії. Тут завдяки прекрасним вчителям захопився математикою, фізикою, хімією та астрономією, заняттями спортом. Батькові нелегко було отримувати численну родину, тож ще учнем Володимир почав заробляти на свої потреби репетиторством. Завдяки цьому вони з братом Юліаном створили для себе непогану хіміко-фізичну лабораторію.

Влітку 1889 р. Левицькі переїхали до Львова і Володимир пішов до VIII-го класу польської гімназії ім. Франца-Йосипа. Вже як творець української математичної і фізичної термінології з цього приводу він пізніше зазначив: "До української ані до німецької не міг вписатися з причини незнання термінології." Рівень викладання тут був не до порівняння нижчим, як у Тернополі. Лекції математики і фізики були за

висловом В.Левицького "страшенною моральною мукою". Тим не менше, саме тут у дощовий день 30 червня 1890 р., він з відзнакою склав іспит зрілості. "За весь час науки (гімназійної – Г.С.) не опустив я ані одної шкільної лекції, що ніколи ані писемно ані устно з відповіді не дістав т. зв. двійки...а все був перший ученик, в якійнебудь школі я вчився." Жили Левицькі у цей час поряд з університетом на вул. Гончарській (тепер Драгоманова), 26, на розі вул. Хмельовської (сучасної вулиці Глібова).

Упродовж 1890–94 рр. навчався на філософському факультеті Львівського університету, де вивчав математику під проводом відомого професора українського князя Ю.Пузини. Фізики і математики навчали проф. О.Фабіян та проф. І.Закржевський. Під проводом проф. І.Радзішевського вивчав хімію, геологію – у проф. Дуніковського, а окрім того, додатково студіював математику в Школі політехнічній (др К.Жоравський – потім професор у Кракові та Варшаві), та природничі науки (біологію і бактеріологію) в університеті і додатково у Академії ветеринарії. Тепер може викликати велике здивування той факт, що, судячи із залікової книжки, Ю.Пузина, О.Фабіян, І.Закржевський забезпечували у нього більше 90 % (у третьому й четвертому семестрах навіть усі 100 %) усього навчального завантаження упродовж кожного семестру навчання. Скажімо у четвертому семестрі Ю.Пузина читав курси "Теорія підстановок" (3 год. на тиждень), "Теорія функцій Абеля" (4), "Вправи з математики" (2); О.Фабіян – "Механічна теорія тепла" (3), "Вчення про гази" (2), "Вимірювання електричних величин" (5), "Числові рівняння" (3); І.Радзішевські – "Загальна хімія" (6), "Практичні вправи у хімічній лабораторії" (15).

Усе це йшло всупереч бажанню батька бачити сина юристом або, принаймні, офіцером, для яких на той час кар'єра була гарантованою. Гімназійні вчителі теж відраджували навчання на філософському факультеті, особливо його математичному напрямі, оскільки перспективи отримати хоч би учительську посаду були у тій порі досить примарними. Зазначимо, що разом з В.Левицьким на першому курсі математику вивчало усього ще п'ять студентів; на другому у цей час було таких двоє, на третьому – лише один! Через рік, два прийшло їх трохи більше, зокрема й Клим Глібовицький, з яким Володимир довгі роки приятелював і переписувався. Пізніше застав його В.Левицький професором тернопільської гімназії; у 1907 р. той трагічно помер у Куликові від рани, завданої у Перемишлі (там тоді працював) своїм психічно хворим учнем.

Захоплення математикою стимулювало початки успішної студентської наукової праці. "Тоді то на третьому році дістав я першу семінаріальну нагороду 80 австр. гульденів (за працю про періодичність функцій), та на четвертім році ще двократно нагороду. І вже в грудні 1893 р. написав я і надрукував як студент IV року мою першу оригінальну роботу, признану пізніше докторською." Обдарований студент IV року брав теж участь у з'їзді польських природників і математиків.

Це були часи реформування заснованого ще у 1873 р. Товариства ім. Шевченка у наукове. На загальних зборах Товариства ще у 1890 році Олександр Барвінський подав проект його реформування за зразком

західно-європейських наукових установ для того, аби стати "засновником майбутньої українсько-руської академії наук". Адміністрування Товариства мав зайнятися Виділ (тобто правління); наукова діяльність повинна була зосереджуватися у трьох секціях: філологічній, історико-філософській та математично-природописно-лікарській. Після тривалих дискусій на наступних загальних зборах 13 березня 1892 р. проект прийняли, обрали головою О.Барвінського і Товариство зреформувало у Наукове Товариство імені Шевченка (НТШ). Вже 11 травня 1893 р. відбулися перші загальні збори НТШ.

На цих зборах О.Барвінський сказав: "Сим разом відкриваю збори, важні для історії нашого товариства, котре вступає на нову дорогу, стає науковим товариством. Се хвиля історичного значіння в культурнім і національнім розвою українсько-руського народу, бо ми кладемо угольний камінь під нерукотворну сьвятиню, де зберігати і плекати =меть ся (зберігатиметься і плекатиметься – Г.С.) найперше живло нашого народу, наша рідна мова... Товариство ім. Шевченка багато помагало розвоєви нашої літератури і тепер прийшла пора для него підняти нашу мову до научної поваги." (ЦДІА України у Львові, ф. 309, оп. 1, справа 33). До цього часу Товариство налічувало лише 47 членів. Збори прийняли додатково ще 84. Директором математично-природописно-лікарської секції (МПЛС) обрали Івана Верхратського – визначного просвітника і натураліста.

Відразу ж після реформи Товариство розпочало випускати "Записки наукового товариства ім. Шевченка", які містили на своїх сторінках наукові праці з усіх галузей знань: філософії, історії, медицини, математики тощо, впроваджуючи у життя поставлене О.Барвінським на загальних зборах у березні 1892 р. завдання "підняти нашу мову до научної поваги, перепроваджувати її через строгу науку".

Університетський вчитель і наставник Володимира професор Львівського університету Юзеф Пузина (1856–1919) був вихідцем з давнього українського князівського роду. Тому прихильно ставився до українських студентів та дозволяв собі навіть на роботі розмовляти українською мовою. "В відношенню до українців був проф. Пузина дуже справедливий, а що добре знав українську мову, тож часто залюбки розмовляв по українськи; пізніше під впливом обставин, а може й деяких своїх товаришів відсунувся він від українців..." Свого часу професор навчався у Львові у знаменитого Л.Жмурка та геніального К.Т.В.Веєрштрасса у Берліні. В Університеті викладав з 1884 до 1917 року, був всебічно обдарованим математиком, визнаним спеціалістом у теорії аналітичних функцій. Він започаткував у Львові читання спеціальних математичних курсів, заснував математичний семінар, був доступним для студентської молоді та багато індивідуально працював з обдарованими студентами, залучаючи їх до самостійного наукового пошуку. У своїх спогадах В.Левицький написав: "Йому завдячую те знання математики, яке маю дотепер; завдяки йому пізнав я усі модерні теорії і методи, завдяки йому набрав я замілювання до праці та охоти до самостійних дослідів." Перейняв здібний студент у професора також і його методи роботи з молодими адептами науки. У приватному архіві В.Левицького (наукова

бібліотека Львівського державного університету ім. І.Франка) можна знайти велику рідкість – три уцілілі конспекти курсів лекцій Ю.Пузини "Вступ до теорії аналітичних функцій" (1890), "Теорія аналітичних функцій" (1990/91), "Вищий аналіз" (1892/93).

У студентській порі В.Левицький активно діяв у студентських товариствах. У Академічне Братство (єдине на той час українське студентське товариство), що містилося на вул. Академічній (пр. Шевченка) на розі вул. Зіморевича (Дж. Дудаєва), свіжоспеченого першокурсника відразу ввів найстарший його брат Роман. Тут дуже швидко і на все життя Володимир подружився з Іваном Копачем, на той час друокурсником філософського факультету, класичним філологом та україністом. У цей час в Братстві саме точилася боротьба між народовцями та радикалами, зближеними із соціалістами. На початку другого року навчання народовецька більшість вийшла з Братства і заснувала нове товариство "Ватра", де В.Левицький став членом правління. З огляду на постійне зацікавлення справами спорту наприкінці університетських студій стояв він біля витоків українського спортивного товариства "Сокіл", ставши у 1894 р., коли головував В.Нагірний, його першим писарем. І аж до самого початку війни був активним членом цього товариства.

На початку четвертого курсу В.Левицький написав свою першу самостійну оригінальну наукову працю "Про симетричне вираження з вартостий функції $\text{mod-}m$ ", де розвинув наукові результати свого наукового керівника. Цю працю у січні 1894 р. (така дата про надходження до редакції стоїть у надрукованій праці) молодий автор відніс до НТШ. Згадуючи про цю подію 3 квітня 1927 р. під час святкування 30-річчя виходу в світ першого "Збірника праць МПЛС", В.Левицький, промовив таке: "Коли я 34 роки тому назад, як молодий студент, приніс мою першу роботу з вищої математики, першу взагалі писану в українській мові, до тодішньої редакції "Записок", то редакція довго не знала, що з нею робити; а коли вкінці по році роботу надруковано, то редакція, бажаючи перед чужими закрити факт, що у нас у сій царині наук був дотепер застій, счеркнула вступ, в якому я зазначив, що це перша робота на українській мові, і висказав надію, що наша мова до математичних студій вповні надається. Однак перші леди були переломані. Вслід за першою роботою пішли інші..." [Мат. серед наук]. Не маючи спершу надії на опублікування праці у "Записках НТШ", автор відіслав цю працю і до Варшави, де вона у 1895 р. вийшла польською мовою у збірнику "Prace matematyczno-fizyczne". Однак роком швидше її все ж опублікували у четвертому томі "Записок НТШ", як **першу математичну наукову працю українською мовою.**

Того ж таки року (19 червня 1894 р.) на засіданні Виділу випускник Університету став членом НТШ. Можна припускати, що його до Товариства залучив близький товариш І.Копач, який став членом Товариства роком швидше. З тої пори на довгі 45 років В.Левицький став провідним математиком Західної України.

Через рік на п'ятому засіданні МПЛС 28 травня 1895 р. за пропозицією мовної комісії йому доручили укласти матеріали до української фізичної та математичної термінології. Таке ж доручення, що стосувалося технологічної

термінології, отримав професор політехніки Р.Залозецький. Українських математиків на той час було обмаль. Секція крім новоприбулого В.Левицького мала ще лише одного математика за освітою – Петра Огоновського (1853–1917), що належав до Товариства ще від 30.05.1874 р., був свого часу заступником його голови, пізніше став головою "Просвіти". Найзнаменитішим з братів-Огоновських був Омелян (1833–1894) – завідувач кафедри української мови і літератури Львівського університету, співзасновник та найзнаменитіший голова товариства "Просвіта", член-засновник Товариства ім.Шевченка.

У книзі обліку членів НТШ (1873–1900) П.Огоновського записано двадцять восьмим. Набагато пізніше (8.03.1899) до Товариства став офіційно належати, залучений вже В.Левицьким третій математик – Клим Глібовицький, що ще до того публікувався у виданнях НТШ. Щоправда, 12.10.1904 р. за несплату членських внесків його зі списку членів скреслили.

Хоча у спогадах про видання першої української наукової праці Петро Огоновський і не згадується, є всі підстави вважати, що до українського перекладу він, як автор українських шкільних математичних підручників, спричинився значною мірою

<p>ЗАПИСКИ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА</p> <p>ВИДАВНИЦТВО ПРИБСВЯЧЕНЕ НАУЦІ І ПИСЬМЕНСТВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОГО НАРОДУ</p> <p>ВИСЬКЕРДУВАВ ОЛЕКСАНДЕР БАРВІНСЬКИЙ.</p> <p>ТОМ IV.</p> <p>MITTHEILUNGEN DES SHEVCHENKO-VEREINES aus dem Gebiete der Wissenschaften und der ruthenischen Literatur</p> <p>HERAUSGEBEN VON ALEXANDER BARWIŃSKI</p> <p>BAND IV.</p> <p>У ЛЬВОВІ. Накладом Наукового Товариства ім. Шевченка. З Друкарні Наукового Товариства імени Шевченка в Києві редакція К. Висоцького. 1904.</p>	<p>ПРО СИМЕТРИЧНЕ ВИРАЖЕННЯ З ВАРТОСТИЙ ФУНКЦІЇ mod-m.</p> <p>Написав Володимир Левицький.</p> <p>Розглянемо функції симетричної $f(x) + f(x_{z_1}) + f(x_{z_2}) + \dots + f(x_{z_{m-1}})$, де $f(x)$ представляє функцію аналитичну о елементі $\Phi(x)$, збіжній в колі $x < R$, а $x, x_{z_1}, x_{z_2}, \dots, x_{z_{m-1}}$ вартості аргументу x в зоршках правильного m-кутника, при чім $1, z_1, z_2, \dots, z_{m-1}$ суть кореняи рівняня $z^m - 1 = 0$,</p> <p>довело до уваги гілких резидуй мезки тою функцією симетричною, а те- оремою залишок (residuum) Cauchy'го. Резидуй ті, так для функцій раціональних, як і аналитичних, при довіданні м подав проф. Др Пузыляк.*</p> <p>Представимо рія повнеше загальніше, розважаючи наперед функцію симетричну $\Sigma f(x_{z_i}) f(x_{z_j})$,</p> <p>де $f(x)$ представляє функцію раціональну або аналитичну $f(x) = \sum_{k=0}^{\infty} a_k x^k \quad q < \infty$,</p> <p>а описля розберем загальну функцію симетричну $\Sigma f(x_{z_i}) f(x_{z_j}) - f(x_{z_m})$, $\forall < m$,</p> <p>і то передовеім в случаях, коия $f(x)$ есть функция лінійовита раціо- нальна.</p> <p>*) Rozprawy Wydz. inst.-przyp. Akademii Umiej. w Krakowie, tom XXVI, стр. 311 et seq.</p>
<p>Титульна сторінка журналу «Записки НТШ», де була опублікована стаття В.Левицького "Про симетричне вираження з вартостий функції mod-m"</p>	<p>Перша сторінка статті В.Левицького "Про симетричне вираження з вартостий функції mod-m"</p>

Після закінчення студій В.Левицький у вересні обійняв посаду заступника учителя в академічній українській гімназії Львова (у неповному обсязі, маючи усього 10 годин тижнево з оплатою 25 гульденів на місяць). Лише з другого півріччя отримав повне навантаження. 27 травня 1895 р. в Університеті успішно склав нелегкі кваліфікаційні іспити для учителів математики й фізики середніх шкіл з українською та польською мовами викладання (три письмові праці з математики, фізики і філософії, дводенні письмові іспити та усний іспит з математики, фізики, хімії, мов викладання (української та польської) і ще німецької мови).

Треба зазначити, що прекрасний фізик, на той час декан філософського факультету проф. І.Закржевскі, попри свою відому загаломі нелюбов до українців все ж пропонував молодому Левицькому з огляду на його велику обдарованість університетську асистентуру з фізики (мало не унікальне для Львівського університету явище), однак той відмовився, не почуваячись так добре в експериментальній ділянці, як у принадній для нього теорії. "Теорія се річ справді чудна... Практика імponує мені менше..." – так писав пізніше молодий доктор філософії у своїх приватних нотатках.

У жовтні молодий вчитель добровільно пішов на річну військову службу, до 32-го дивізійного полку артилерії у Львові, де наприкінці вересня 1886 р. дуже добре здав офіцерський іспит. Взимку його йменували кадетом (хорунжим) а ще через рік він отримав звання поручника (лейтенанта – Г.С.) польової артилерії у запасі при цьому полку.

Зацікавлення українською термінологією, яке зродилося під час створення першої наукової праці, стало мало чи не справою усього життя. Загалом низка його публікацій окремо присвячена українській математичній термінології. У 1895 р. в додатку до наукової праці "Еліптичні функції модулів" ("Записки НТШ", т. 7) на двох сторінках міститься дуже скромний українсько-німецький словничок із 69 термінів – **перша збірка українських математичних термінів**.

Безперечно, не вся ця термінологія для нас звична. У багатьох випадках ми тепер користуємося іншими словами: вартість – значення; безоглядний – абсолютний, зложений – комплексний; услівний – умовний; безусловна збіжність – безумовна збіжність; значок – індекс; рахунок – числення; інтегровати – інтегрувати; конечність – скінченність; мнимий – уявний, позірний; многість – множина; окружене – окіл; незмінник – інваріант; ріжничка – диференціал, тяглий – неперервний, цілковитий – цілий; суцно та несущно особливий – істотно та неістотно особливий; рівноважний – еквівалентний; полишка – лишок; переведене – відображення тощо.

Але тут вже є визначник (детермінанта), вісь, дійсний, збіжність, інтеграл, інтегральний, лінеарний, лінійний; однозначний; ряд, степеневий, точка особлива, функція, автоморфний, трансцендентний, раціональний, аналітичний, еліптичний

Сім років пізніше у 1902 р. ("Збірник МПЛС", т. 8, вип. 2) вийшла окрема збірка (теж фактично українсько-німецький словник) – приблизно 2000 термінів з елементарної (алгебра і арифметика) та вищої (аналіз, геометрія) математики. Автор відзначав, що загалом на той час вже

існувала хороша термінологія шкільної математики з огляду на підручники П.Огоновського (арифметика, алгебра) та Е.Савицького (геометрія). Однак зібрати термінологію елементарної математики треба було для полегшення справи укладання нових шкільних підручників. Щодо другої частини, то "зладжене термінології такої є конче пожадане, щоби улекшити людям фаховим працю в рідній мові на ниві, що в нас зовсім еще не тикана." Хоча Автор і відзначив, що обговорив свою працю на засіданнях МПІЛС та врахував чимало цінних зауважень і термінів, запропонованих П.Огоновським та І.Верхратським, все ж він наголосив, що "збірки сеї не уважаю я однак за останне слово в kwestії термінології математичної, уважаю її лиш матеріялами, які поступенно треба буде доповняти; бути може, що пропустив я сей або той термін, та се легко дасть ся оправдати тим, що одному чоловікови не так легко уложити та винайти всі можливі терміни, а то тим більше, що найти нині границю, де кінчить ся математика елементарна, а починаєсь висша, річ майже неможлива."

У подальшому терміни шліфувалися, уточнювалися, однак багато із запропонованих В.Левицьким математичних термінів вживають і сучасні видання.

Термінологічні зацікавлення В.Левицького були дуже широкими. Причому у роботу, за яку він брався, вкладалися уся енергія, запал та почуття глибокої відповідальності. Скажімо, щойно наприкінці травня 1895 р. В.Левицький отримав від мовної комісії НТШ вже згадуване доручення укласти фізико-математичну термінологію, як вже через два місяці 12 серпня "член секції д. В.Левицький відчитав половину своєї термінології механічної при живій дискусії членів." Подані вони були до друку ще у вересні 1895 р. (і це все після того, як щойно склав тяжкі учительські іспити та перед тим, як піти добровільно на рік до війська). На засіданні секції 12 вересня 1895 р. "В.Левицький відчитав докінченне своєї термінології механічної; в широкій дискусії обговорено терміни від букви М да кінця і рішено цілу термінологію видрукувати в "Записках" яко "матеріяли до фізичної термінології (часть перша)."

Вже у 1896 р. **виходять з друку ці перші його ґрунтовні матеріали щодо термінології з першої частини фізики – теоретичної механіки.** Фактично це була збірка термінів (343???) українською та їхніх відповідників німецькою та французькою мовами на 12 сторінках. Добре розуміючи, що термінологічна праця у галузі фізики та математики щойно розпочинається, В.Левицький завершує вступ до цієї праці такими словами: "Тож в імені секції і для добра науки осьміляю ся звернути до всіх, а в першій мірі до фахових людей, щоби всякий термін, який буде видавати ся їм відповіднішим, подали до секції математично-природописної, бо як-раз тільки наукова дискусія може довести до якихось позитивних результатів."

Далеко не всі пропозиції такі, скажімо, як динаміка, точка, удар збереглися і донинішніх часів. Частина термінів відійшла: безвладність (інерція), бігун (полюс), верхня (поверхня), скорість (швидкість), дрогане (вібрація), заколот (збурення), засада хованя (закон збереження), точка зачепу (точка прикладання), удар осередний (удар центральний), взорець (зразок). Інша частина збереглася, трансформувавшись згідно з вимогами

сучасного правопису – філя (хвиля), бльок (блок), енергія, деформація тощо.

Фізична термінологія друкувалася ще у "Збірнику МПЛС". Спочатку у відповідному термінологічному додатку на трьох сторінках до великої праці обсягом 72 стор. "Електромагнетична теорія світла і філії електричні" (1897, т.2). Пізніше надруковане продовження згадуваної першої частини. Частина друга (механіка рідин і газів, тепло, метеорологія) та частина третя (магнетизм, електрика і електротехніка) термінології у т. 3, вип. 2 (1898); частина четверта (акустика і оптика, астрономія і космографія) – у т. 8, вип. 2 (1902).

Першопрохідницьким був і "Начерк термінології хемічної" у т. 9 (1903). Лише через два роки (1905, т.10) під впливом цієї праці вийшли "Уваги о термінології хемічної" Івана Горбачевського.

Плідна термінологічна діяльність доктора В.Левицького привела за пропозицією Київської термінологічної комісії до створення у 1918 р. при МПЛС НТШ відповідної комісії.

Математична секція природничого відділу київського Інституту української наукової мови видала для широкого ознайомлення науковою громадськістю проект словника математичної термінології у трьох частинах. Першу частину (3486 термінів, 240+XII с., 1925 р., титульний редактор Ф.Калинович) редагувала математична секція. Словники містили українську частину, де до кожного терміна були долучені усі можливі синоніми з докладною вказівкою на джерела, звідки вони запозичені. Окрім того було сформувано покажчики до української частини словника термінів російською, німецькою та французькою мовами. У передмові зазначено, що "...в основу всього матеріялу лягли матеріяли до математичної термінології д-ра В.Левицького, надруковані в VIII томі Збірника Математ.-природописно-лікарської Секції Львівського Наук. Т-ва Шевченка та три проекти Т-ва Шкільної Освіти..."

Другу частину (925 термінів, 1925 р., титульний редактор Ф.Калинович), присвячену теоретичній механіці, поряд з математичною секцією редагувала і МПЛС НТШ. Третю частину (титульні редактори Ф.Калинович та П.Холодний) додатково переглядала термінологічна комісія Одеської науково-дослідної кафедри математики.

У слові від природничого відділу (частина II) його голова академік П.Тутковський та секретар Я.Левченко зазначили: "Видаючи цього словника, Природничий Відділ Інституту повинен відзначити новий радісний факт, а саме порозуміння між Інститутом Укр. Наук. Мови та Львівським Наук. Т-вом ім. Шевченка що до роботи над усталенням української термінології."

"Цей словник, поки що перший, виходить за редакцією не тільки Математичної Секції Інституту, але також Математично-Природописно-Лікарської Секції Наук. Товариства ім. Шевченка у Львові."

У підписаній Ф.Калиновичем (березень 1926 р) передмові до другої частини словника, відзначена історія створення словника: "Саме редагування цієї частини (на 36 засіданнях з вересня 1921 по червень 1925 рр.), хоч вона значно менша за першу, забрало стільки ж часу, як не

більше, що й редагування першої частини. Це тому, що терміни чистої математики, передусім елементарної, вже довго вживалися в підручниках і здебільшого були усталені; натомість термінологія теоретичної механіки, якщо не рахувати термінів спільних з фізикою, зовсім нерозроблена. Значну кількість термінів виписано з чужомовних джерел і подано їх переклади: отже треба було докладно їх обміркувати, поки прийняти, чи відкинути."

"...Коли Секція вже редагувала цю частину, то до Інституту Укр. Наук. Мови УАН звернулася Математично-Природ.-Лікарська Секція Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові з пропозицією об'єднати роботу над українською математичною термінологією. Вже було про редаговано значну частину матеріалу; отже незручно було переривати почату роботу, щоби порозуміватися про дальшу роботу з Львівською Секцією. Тому Математична Секція Природн. Відділу Інституту Укр. Наук. Мови УАН в даному разі знайшла найзручнішим докінчити редагування цього словника, коли-ж буде виготовлено рукопис до друку, то послати його копію у Львів на розгляд Львівських товаришів, при чім їх корективи буде внесено в словник. Це було зроблено."

"Математично-Природописно-Лікарська Секція Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові доручила своїм членам *Д-ру В. Кучеру* та *Д-ру Р. Цегельському* (виділення у тексті – Г.С.) переглянути рукопис цієї частини Словника й подати свої уваги на Секції."

"Ці товариші зреферували рукопис на Секції, яка по основній дискусії прийняла проєкт з невеликими змінами. В засіданні Львівської Секції брали участь такі члени: *Д-р В. Левицький* (голова), *Д-р В. Кучер* (секретар), *проф. М. Зарицький*, *проф. М. Мельник*, *проф. І.Стницький* та *Д-р Р. Цегельський*."

"Коли рукопис повернувся у Київ, то Київська Секція ще раз переглянула його – головним чином додатки Львівської Секції (зазначені в Словнику "Льв."). більшість з цих поправок Секція увела в словник, але на деякі не могла погодитися, інколи з чисто філологічних міркувань. Одначе й ці поправки внесені в словник, тільки взяті в квадратіві дужки."

Таким ось чином, за участю В.Левицького у 20-х роках вийшли II та III частини проєкту "Математичного словника" та третя частина "Зоологічної номенклатури".

Про довіру і піонерське значення цієї термінологічної праці свідчить також протокол засідання Всеукраїнської наради в справі упорядкування математичної термінології, що відбулася у Харкові 5–6 травня 1932 р. Тут записано: "2. Нарада відзначає такі попередні словникові матеріали до укр. математичної термінології, як праці проф. Володимира Левицького (1902), Т-ва Шкільної освіти в Києві під проводом акад. М.Кравчука (1917–18), праці проф. М.Чайковського..."

У першій частині шостого тому "Збірника МПЛС" (1900) В.Левицький запропонував свій проєкт класифікації фізико-математичних наук, що узагальнював досвід французької та німецької систем.

Відразу після повернення з війська 1 жовтня 1896 р. зайняв високу на той час посаду дійсного вчителя єдиної тоді у Тернополі (зрозуміло, що тоді

польської) гімназії, де колись і сам вчився. Тут він знову зустрів К.Глібовицького, через рік сюди прийшов працювати І.Копач, ще через деякий час – брат Юліан. Робота дуже подобалася, мав чудові стосунки з учнями. Між іншим, з відомим потім природником Миколою Мельником (потім разом працювали у одній секції НТШ). На роботі трапився і нещасний випадок. У листопаді 1898 р. у руках В.Левицького лопнула 10 літрова бутля азотної димної кислоти, що завдала тяжких опіків усього тіла. Чудом залишившись живим, лише весною повернувся до здоров'я. Між іншим і завдяки доглядові близької своячки Софії Левицької, тоді початкує тернопільської вчительки. У червні 1899 р. вони й побралися. Дітей подружжя не мало. Цього ж року отримав В.Левицький титул професора гімназії.

У Тернополі В.Левицький не лише навчав дітей але й будив також приснуле було після від'їзду до Львова О.Барвінського українське життя. "...Якось так склалося, що в тім часі прийшов до Тернополя гурток молодих ідейних людей, що внесли свіже повітря в заскорузлу, заспану напів кацапську тернопільську громаду." Товариське життя у тій порі зводилося до гри у карти та вечорниць для попадянок. Не читалися, як колись, лекції, бібліотека практично не функціонувала, бо "були лише безплатні додатки до московської Ниви та до Tygodnika Ilustrowanego...українських книжок так як не було... Давні гарні традиції Барвінського, рад. Кузьми і др. належали вже до історії."

За його активної діяльності відновлюється робота "Української бесіди" (В.Левицький майже одразу стає заступником голови), "Просвіти", "Бояна", створюється гурток Українського Педагогічного Товариства (УПТ). І ось вже у 1898 р. у залі польського "Сокола" відбувається концерт в честь Шевченка. Окрім карт в "Бесіді" з'являються шахи, більярд, фортепіано. "Бесіда була місцем, де сходились члени кружка УПТ і жіночого гуртка... Члени Т-ва працювали побіч Бесіди також і в філії Просвіти і в новозаснованому Міщанському Брацтві." Він стає діяльним членом та виділовим (членом правління) багатьох товариств та громадських організацій. "Спершу майже більшість членів Бесіди були москвофіли, переважно вже старші люди... Колиж однак ми молоді впровадили фонетику і усякі українські інституції до Льокалю Бесіди, коли виринула справа українського університету у Львові, а опісля прийшла сецесія академічної молоді (демонстративний організований вихід 440 укр. студентів з 1.12.1901 р. до літнього семестру 1902 р. через рішення університетських влад виключити організаторів українських студентських демонстрацій і віч та заклики до погромів українського студентства; більшість з них переїхала вчитися до Праги, Відня, Грацу, Кракова – Г.С.) ...москвофіли виступили з Бесіди і заснували окреме казино."

Історія також знає сецесію українських послів з Галицького Союму у 1901 році.

У жовтні 1898 р. у Тернополі завдяки впливам О.Барвінського відкрили І клас державної української гімназії ім. цесаря Франца-Йосипа. Зрозуміло, що В.Левицький і тут відразу почав навчати математики, не полишаючи своєї основної роботи. Набагато пізніше, з літа 1917 р. до своєї смерті у

1925 р. (невдовзі після того її закрили), цією гімназією керував його брат Ю.Левицький.

Перебуваючи у Тернополі, продовжував активну працю у львівському НТШ. У 1897 р., через п'ять років після свого заснування, секція Математично-природописно-лікарська 12 лютого ухвалила видавати свій окремий друкований орган "Збірник математично-природописно-лікарської секції" (ЗМПЛС) – **перший український науковий журнал у сфері природознавства**, редакторами якого стали І.Верхратський та В.Левицький. Останній взяв на себе справу редагування усіх праць з математики, фізики та хімії. Праці зі сфери медицини переглядав Євген Озаркевич. Остаточна ухвала НТШ про це видання прийнята на засіданні Виділу 19 лютого, коли І.Верхратський повідомив про намір МПЛС видавати "осібні збірники з отрубу наук математично-природничих." Для першого збірника виділили 450 злр.

Оскільки ще з осені попереднього року ті матеріали відповідної тематики, що були спрямованими до редакції "Записок", були завбачливо відкладені для їх можливого публікування у "Збірнику", то того ж таки 1897 року відразу вийшли дві книги по 9-10 др. аркушів, які містили загалом 17 праць: 6 математичного, 5 природничого і 6 лікарського спрямування.

З тих пір праці відповідної тематики перестали друкуватися у "Записках НТШ", які з огляду на це стали друкованим органом філологічної та історико-філософської секцій. Тим то на природничу тематику у "Записках НТШ" було опубліковано лише 9 праць.

Виступаючи на ювілейному святі з нагоди 30-ліття початку випуску "Збірника", яке перетворилося і на 55-літній ювілей В.Левицького, той скромно зазначив: "Правда, що я був редактором Збірника секції від самого її заснування, але правдою є й те, що почин до видавання Збірника дав тодішній голова, найбільший наш учений, проф. М. Грушевський, який довго мене переконував, заки я узявся за це діло – бо я не мав тоді віри, що таке видання вдасться. А прошу не забувати, що поруч зі мною були редакторами видань секції такі два визначні мужі, як пок. проф. І. Верхратський, та пок. д-р Е. Озаркевич; без їх помочи робота булаб не пішла. А чиж маю згадати таких співробітників секції, як товариші Глібовицький, Раковський, С. Рудницький, М.Чайковський із старших, Кучер, Садовський, Мельник, Полянський, Тисовський і багато інших з молодших? Без їх праці не було би секції, бо нині одна людина не в силі сама робити наукову роботу. Отже, деж ті мої "великі" заслуги?"

Наведемо також обширний витяг з передмови до першого числа цього піонерського українського спеціалізованого наукового видання в галузі точних наук. Хоча її підписано ініціалами "І.В.", тобто Іван Верхратський, однак можна стверджувати, що й В.Левицький теж до неї причетний. Ця передмова стала програмою майбутньої діяльності, яка була більш як успішно втілена у життя.

"Отсе видаємо вперше збірник статей з наук математики, природописи і лікарства. Перший раз являють ся в руськім язиці розвідки фахові згаданих наук зібрані разом в одну книжку. І передше, правда, печатано

статі із згаданих царин наукових в ріднім язиці; тільки-ж були вони або розсіяні по різних письмах періодичних і мали понайбільше ціль популяризувати науку, або попадались в ряди-годи фахові статі в періодичних "записках" Наукового Товариства імені Шевченка тулячись межі иньшими розвідками науковими, переважно історичними або фільольогічними..."

"Передовсім іде нам о розвиток науки на нашій питоменній ниві. Наш язык лише тогді зможе добути собі одвітного і гідного становища, коли розвине ся о стілько, щоби міг стати поруч з образованими язиками других народів Європейских, яко довідний середник звязкого і опрєдєленного виражання мислей на всіх полях людського умства. Мусить проте наш язык виробити собі одвітну термінольоґію в різних вітах людського знаня, мусить одвітно використати все боґацтво рідної словні а заразом прямовати до потребної прецизиї, яку стрічаєм у других язиках счасливійше розвитих. Без тих підвалин і думати годі про ширший розвиток науки в рідній бесїді..."

"...Про вагу наук математично-природописних тут розводитись не будем, бо їх вплив на культуру всего людства звїсний – а лише виражаємо бажанє, щоби Всечесні Родимці зволили віднести ся прихильно до нашого діла і після сил підсобляли нашим змаганням і замислам."

Примхлива доля зробила Львів причетним до багатьох наукових новацій. Вже встигли відзначили соту річницю від створення тут цього першого українського наукового журналу математично-природничого спрямування. Саме зі Львова походить теж і Рїхард фон Мізес, визначний австрійський механїк, фундатор першого у Європі спеціалізованого наукового журналу з питань механїки та прикладної математики.

На порозі нового столїття для піднесення наукового престижу НТШ: поряд зі звичайним членством запроваджується категорія "дійсних членів", іменованих так на підставі їх наукової квалїфікації, підтверженої існуванням самостійних наукових праць. Відтепер секції повинні складатися лише з дійсних членів і "збори секцій стають правдивим науковим ареопагом, вповні компетентним в рішенні наукових справ". 1 червня 1899 р. на спільному засіданні усіх секцій відбувається формування першого корпусу дійсних членів НТШ. У МПЛС цю відзнаку отримують 10 найавторитетніших науковців та громадських діячів. Це були: др Григорій Величко (провізоричний вчитель гімназії у Тернополі); Іван Верхратський (професор академічної гімназії у Львові); др Іван Горбачевський (звичайний професор лікарської хїмії у Празькому університеті); др Осип Дакура (секундар шпиталю у Відні); Володимир Левицький (вчитель гімназії у Тернополі); Петро Огоновський (дійсний вчитель руської гімназії у Львові); др Євген Озаркевич (лікар клініки у Львові); др Іван Пуллой (професор німецької технічної академії у Празі); др Щасний Сельський (лікар у Львові); др Олександр Черняхівський (лікар у Києві). Як видно, з десяти осіб лише двоє на той час працювали у високій школі та й то за кордоном. Третина не мала наукового ступеня доктора наук; лише чотири особи мешкали у Львові. На час обрання В.Левицький мав вже 16 друкованих праць – 11 українською та 5 польською мовами.

Після цього у період 1899–1900 рр. В.Левицький у Львівському університеті здав строгі докторські іспити (ригорови) з математики, фізики і філософії "summa cum laude" (з найвищою відзнакою). Оскільки усі экзамени від першого класу гімназії він здавав з відзнакою, відбув військову службу і його родичі мали заслуги перед Австро-Угорщиною, то він у березні 1900 р. склав прохання до цісаря про призначення промоції (процедури присвоєння докторського ступеня – Г.С.) "sub auspiciis Imperatoris" – під протекторатом Імператора, тобто формально, без захисту. У випадку позитивного рішення претендент на таку промоцію, яка відбувалася у присутності намісника як заступника цісаря, отримував від цісаря також цінний подарунок, переважно перстень з діамантом, наукову стипендію для поїздки за кордон та мав гарантовану наукову кар'єру. Згідно з протоколом церемонії, яка би на ту пору у Львівському університеті відбулася вперше, український "кандидат при промоції був би виголосив подяку цісареві по українськи (рідною мовою – Г.С.) і був би так замаркував утравістичний характер львівського університету." Зрозуміло, що польські урядники зробили усе можливе й неможливе, щоб таку честь отримав не українець (декілька тижнів пізніше документи подав ще один українець – І.Копач), а вишуканий у останній момент польський хімік Негруш, наукові здобутки якого були набагато скромніші і який надалі хімією навіть не займався, а викладав фізику. Тому докторську промоцію В.Левицький разом з І.Копачем отримали роком пізніше – 10 жовтня 1901 р. Диплом доктора, виданий "У Львові, перед днем V Ідів жовтня 1901 року." підписали Людовик Ридигер – ректор, Людовик Фінкель – декан, Йосип Пузина – промотор (науковий керівник – Г.С.).

У 1899 р. в Галичині формується національно-демократична партія, до якої поряд з М.Грушевським, І.Франком приступає і В.Левицький. Партія бореться за національні права українського населення, рішуче піднімає питання створення у Львові українського університету, державної підтримки діяльності українських вчених. За підтримки О.Барвінського, на той час депутата до віденського парламенту та до Галицького сойму (сейму), австрійське міністерство освіти погодилося надавати стипендії для навчання за кордоном молодих перспективних українців, які б у майбутньому могли стати доцентами Львівського університету. Завдяки цій домовленості В.Левицький ще до своєї промоції отримав на другий шкільний семестр з 1 лютого 1901 р. відпустку та державну стипендію для піврічної наукової подорожі до Німеччини.

Під час неї перші три місяці він слухав лекції знаменитих геттінгенських професорів Ф.Кляйна і Д.Гільберта. Великі вчені запровадили цікаву практику стенографування своїх лекцій і ці тексти після авторської правки можна було отримати у читальному залі. Пізніше їх навіть друкували. Тож за дуже короткий проміжок часу вдалося В.Левицькому ознайомитися також і з тими курсами, які у тій порі великі математики не читали. У невеликому архіві вченого (бібліотека Львівського університету) можна знайти акуратно переписані з рукописних оригіналів курси лекцій Д.Гільберта "Теорія чисел" (Геттінген, 1897/98, 174 с.), "Елементи евклідової геометрії" (Геттінген, 1898/99, 96 с.), та Ф.Кляйна

"Проективна геометрія" (Геттінген, 1900/01, 210 с.), "Лекції про автоморфні функції" (Геттінген, 1899, 195 с.). Дивує, коли В.Левицький за такий короткий час встиг усе це переписати, відвідуючи до цього ж інші лекції, читаючи інші книги, зустрічаючись із науковцями тощо.

З іншого боку, завдяки цьому першому українцю у Геттінгені, де люду там було з цілого світу, довідалися про українців і потім багато наших земляків вже не були тут цілком незнайомими. "Бо хто знав тоді в Геттінгені щось про українців? Одні думали, що ми Кроати, другі вважали нас мадярами, а лиш одному проф. Кляйнові не було чуже ім'я нашої нації." Пізніше тут побували математик М.Чайковський, фізик Р.Міколаєвич зі сестрою Марією (лікар), фізик О.Смакула та інші. Маючи особливе замилювання до естетичних записів на дошці, В.Левицький відзначав у своїх споминах не тільки високий математичний рівень, вільну та творчу атмосферу Геттінгену, але й те, що Ф.Кляйн "дуже гарно писав на дошці, як ніхто, хіба що Шварц у Берліні."

Наступні три місяці з першої половини травня на пропозицію І.Копача, що був тоді в Берліні, провело подружжя у столиці Німеччини. Після річної перерви, під час якої відбулася також і промоція, у другому, тепер вже річному науковому відрядженні в 1902/03 н/р В.Левицький знову прибув до Берліна. Осінь і зиму 1902 р. до Різдва пробув сам, а на літній семестр знову приїхав з дружиною. Психологічний клімат і математичний рівень цього університету не особливо припав В.Левицькому до смаку. За його споминами у берлінській математиці "царювала заскорузлість...", більшість професорів жило ще старими ідеями з своїх "героїчних" часів, або повторювало (як пр. Knoblauch чи Hettner) теорії свого великого учителя пок. Weierstrassa." Гімназійний професор відвідував також лекції математиків К.Г.А.Шварца, І.Фукса, Ф.Г.Фробеніуса, Ф.Г.Шоттки, Е.Г.Г.Ландау. Лекції останнього (походив, ймовірно, з Галичини) своїми викладами про ріманівську функцію $\zeta(s)$ дав йому "багато цінного, нового, інтересного матеріалу." З ним В.Левицький нав'язав ближчі стосунки. Високо цінував стажист лекції фізиків М.Планка, Г.Старке (H.Starke), творця стереохімії та фізичної хімії Ван Гоффа (van Hoff), астронома Баушінгера (Bauschinger), теолога-історика Гарнака (Harnack), філософа Паульзена, історика Едварда Меєра (E.Meuer). Про лекції з астрономії написав: "се були найліпші виклади, з яких я найбільше скористав на математичнім факультеті в Берліні." Разом з тим багато працював у бібліотеках.

А до того часу у 1894 р. з Києва до Львова переїхав Михайло Грушевський та відразу став директором історико-філософської секції НТШ. З 1895 р. вже розпочав редагувати "Записки НТШ" і на довгий час з 1897 до 1913 очолив НТШ. Він відразу звернув увагу на молодого В.Левицького і постійно заохочував його переїхати до Львова, обіцяючи роботу у НТШ. Цьому сприяло й те, що знайдена у Львові дружина молодого київського професора п. Вояковська була далекою своячкою В.Левицького. Тому під час військової служби В.Левицький у 1896 р. був за свідка їхнього передшлюбного протоколу в церкві св. Петра і Павла.

Попри високу наукову та педагогічну кваліфікацію, усі намагання В.Левицького, щоб у той час дістати доцентуру в Львівській політехніці (у 1900 р. політехніка оголосила конкурс на доцентуру вищої математики, В.Левицький подав документи, які цілий рік! до моменту відмови пролежали без руху) чи університеті з суто політичних причин не увінчалися успіхом. Хоча міністерство освіти й посилало вчитися за кордон українських претендентів на роботу в університетах, "львівський університет, хочай на ньому були системізовані українські кафедри, за всяку ціну не допускав до габілітації (зайняття доцентської чи професорської посади на вузівській кафедрі – Г.С.) українських кандидатів." Обурений усією облудою цієї процедури, В.Левицький забрав своє подання про габілітацію і більше його не складав. Ті поодинокі українці, які у ті часи працювали в університеті, попали сюди переведенням, вже після габілітації у Києві, Чернівцях чи деінде. Лише "перед війною, коли українці почали мати голос в державі, вдалося з трудом габілітувати др С.Рудницькому, др С.Томашівському...і др І.Свенціцькому."

Тому після повернення з Берліна у липні 1903 р., щоб здійснити давнє бажання жити і працювати у Львові, вже у серпні В.Левицький переїздить цього міста та займає посаду професора V державної гімназії, що містилася тоді в старому монастирі Бернардинів на вул. Валовій. Це була польська гімназія, хоча в тому часі навчалася в ній більше сотні українців. Тут була обладнана прекрасна фізична лабораторія з сучаснішими приладами. Через певний час став В.Левицький головним математиком і фізиком гімназії і пропрацював тут до самого вибуху першої світової війни. Після закінчення 1913/14 н.р. його мали запросити на роботу у Міністерство освіти до Відня.

Крім основної роботи увесь час викладав також у приватній жіночій єврейській гімназії п. Камерлінг, де переважали вчителі-українці та у щойно заснованій (1903) жіночій семінарії Українського Педагогічного Товариства. Разом з тим був членом комісії кваліфікаційних та виділових учительських іспитів, членом мішаної військово-цивільної комісії (Intelligenzprüfung), що надавала право кандидатам без матури (диплому гімназії – Г.С.) право на однорічну військову службу. У 1912 р. Краєва Шкільна Рада віддала в руки В.Левицького імприматуру (право підпису до друку – Г.С.) українських математичних та природничих шкільних підручників. Брат Юліан, що майже одночасно з Володимиром перенісся з Тернополя до Львова, був тут директором української гімназії сестер Василіанок.

З часу переїзду до Львова В.Левицький отримує ширші можливості для участі у громадському житті. Одразу на перших зборах, стає секретарем Українського Педагогічного Товариства; починає редагувати його видання "Учитель", для популяризації наукових знань друкує багато перекладів (переважно з німецької мови). За ініціативою проф. О.Колесси у 1907 р. для хоч часткової компенсації відсутності українського університету створюється Товариство наукових викладів ім. П.Могили. Серед тринадцяти фундаторів був і В.Левицький, певний час він був також скарбником

товариства. У спогадах писав: "Ми (з жінкою – Г.С.) брали участь у всяких українських маніфестаціях, з'їздах, концертах, виступах українського театру – всюди там, де того вимагало тоді українське життя, що було в тих довоєнних часах сильно і живо, не так млаво як нині (середина тридцятих – Г.С.)."

На прохання П.Огоновського, який одержав замовлення написати шкільний підручник з математики, В.Левицький взяв на себе основну частину тої роботи і створив український підручник "Алгебра для висших клас середніх шкіл" (ч. I – 1906 р., ч. II – 1908 р.). Сам П.Огоновський через хвороби та велику зайнятість громадськими справами уклав лише частину прикладів до першої частини).

Деякі роки після того, одним подихом, усього за сім місяців від 1 жовтня 1911 р. створюється вже одноосібний підручник "Фізика для висших клас середніх шкіл" обсягом 674 с. з 527 рисунками та двома кольоровими таблицями (вийшов з друку у 1912 р.), що довгий час був дуже популярним та вважався найкращим. У післяреволюційні роки використовувався навіть у вузах Радянської України і його перевидали (щоправда скорочено та не так добре) двома частинами у 1924 р. На Східній Україні цю книгу з великим зиском для себе (бо по 100 рублів) продавали галицькі Січові стрільці.

Книги були глибокими за змістом, добре продумані, написані на високому науковому та методичному рівні, прекрасно ілюстровані, насичені проблемними ситуаціями, вправами, містили відомості з історії науки. Згадаймо при тому, що початок століття ознаменувався великими зрушеннями у людських знаннях про матерію. Відкриття фізики революціонізували людський розум і науково-популяризаторська праця у цій царині знань була і вдячною і надзвичайно потрібною. Про засади своєї педагогіки др Левицький сказав: "...все дбав я про живий, ясний виклад, про естетичне писання на таблиці, про добрі прозорі рисунки (се особливо в фізиці вважаю половиною успіху науки) та, що найголовніше, не допускав ніколи до найбільшого ворога школи – нудьги."

У цей період (6 листопада 1911 р.) на Краєвій шкільній раді польською мовою зробив доповідь про запровадження елементів вищої математики до програми середніх шкіл. Таким чином ідеї радянських математичних реформ А.М.Колмогорова, коли до програми шкільної математики було запроваджено елементи вищої математики, мали у Львові дуже давніх предтеч.

Брав В.Левицький діяльну участь у всіх заходах НТШ та своєї секції. 4 липня 1904 р. його обрано секретарем МПЛС; 26 травня 1909 р. – заступником директора секції (І.Верхратського). Разом з цим формується фізіографічна комісія (В.Левицький теж її член), завданням якої є систематичне та всебічне дослідження українських земель з фізичного боку.

26 листопада 1909 р. на засіданні МПЛС В.Левицького та С.Рудницького обирають делегатами (представниками) МПЛС до бібліографічної комісії, де В.Левицького обирають заступником голови. 4 жовтня 1911 р. на засіданні МПЛС І.Верхратський відійшов від діяльності у цій секції. Тому її новим

директором обрано І.Горбачевського, заступником – знову В.Левицького. Нову редколегію "Збірника" стали складати В.Левицький, І.Раковський, С.Рудницький.

29 червня 1913 р. на загальних зборах НТШ знову головою обрали М.Грушевського. Тоді ж В.Левицький увійшов до складу Виділу – керівного органу НТШ. На наступному після цього його засіданні 10 вересня 1913 р. – останньому в НТШ засіданні, де був присутнім М.Грушевський, – його обрали секретарем Виділу. Розпочалася велика, тривала і, на жаль, мало вдячна громадська та адміністративна робота. Наприклад, 5 листопада 1913 р. у протоколі Виділу знаходимо: "Ухвалено просити Раду мійську у Львові, щоб дозволила поставити пам'ятник Шевченкови на площі перед каменицями Товариства; рівнож ухвалено вислати в тій справі депутацію до президента міста, зложену з членів д-ра С.Федака, д-ра С.Томашівського і д-ра В.Левицького."

Збирається і активно працює МПЛС 6 лютого 1914 р. на її засіданні "постановлено віднести ся до Виділу, щоби він у порозумінні з усіма секціями і язиковою комісією старав ся зладити на зїзд укр. учених і письменників термінологічний словар україн. мови."

Під керівництвом М.Грушевського НТШ бурхливо розвинуло наукову та видавничу діяльність. З 1892 до 1914 р. за 23 роки вийшли друком 120 томів "Записок НТШ", не кажучи вже про інші не менш важливі видання. За зразком НТШ у 1907 р. стараннями М.Грушевського в Києві постало "Українське Наукове Товариство", до якого зі Львова передали видання "Літературно-Наукового Вісника" – одного зі серійних видань НТШ. На 1916-й рік планувалося реформувати Товариство в Українську академію наук.

Літо 1914 р. принесло багато надій українцям Галичини. Після виборів до парламенту влада Австро-Угорщини вирішила змінити свій попередньо дискримінаційний курс щодо українства і на нього опертися. Планувалося до кожного міністерства залучити на провідні посади і по одному українцю. Існувала попередня домовленість про роботу В.Левицького у Міністерстві освіти. Очікувалося лише офіційне призначення, Софія Іларіонівна під час поїздки на курорт вже приглядала у Відні квартиру.

Перша світова війна жорстко перекреслила усі світлі сподівання і НТШ і В.Левицького. Розпочалася мобілізація, запанував хаос та розгубленість. Проте В.Левицький ніколи не боявся брати на себе відповідальність і робити найпотрібніші речі. З протоколу Виділу від 11 серпня 1914 р.: "1. Левицький повідомляє, що як секретар скликав засідання по тій причині, що заст. голови Др Томашівський покликаний зїстав до війська, тож треба призадумати ся над способом дальшого веденя акад Т-а, щоби Т-о в тих тяжких часах не понесло ніяких страт і функ[ціон]увало на дальше правильно."

Через декілька днів, 16 серпня 1914 р., у віці 42 років отримав виклик як офіцер ляндртурму (народного ополчення), потім брав участь у військових діях у Карпатах та 30 грудня попав до російського полону.

Фронтовий щоденник 10 травня 1932 р. В.Левицький заклеїв у конверті з помітками "Присвячую моїй дружині Софії" та "Вітворити щойно по моїй

смерти". Перейшов через табори військовополонених у Курській, Нижньогородській, Пензенській губерніях та наприкінці шпиталь у Москві. Після більшовицького перевороту як інвалід австрійської армії "при содействиі органів Советской власти" (автобіографія 1949 р. – Г.С.) через Білорусію та Польщу у квітні 1918 р. повернувся додому, і до початку українсько-польської війни 1 листопада ще вважався при австрійській армії.

Часи війни розбудили у Правобережній Україні дещо пригаслу національну ідею і прагнення державності. Не зникло розуміння необхідності використати творчий та інтелектуальний доробок НТШ. 8 червня 1918 розпочалося листування Міністра Народної Освіти УНР Миколи Василенка (історика, громадського та політичного діяча, до речі і дійсного члена НТШ) з НТШ у Львові з приводу заснування Української АН у Києві та інших наукових інституцій. У першому листі (отриманому у Львові 31 липня, у канікулярний час) писалося: "При народному Міністерстві Освіти засновується Комісія по виробленню законопроекту про утворення УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК у Києві і при ній Національної бібліотеки, Нац. Музею і інших міцних наукових інститутів. Головою цієї комісії запрошено академіка В.І.Вернадського, який згодився взяти на себе цей обов'язок. Визнаючи участь Наукового Товариства в роботах цієї Комісії дуже цінною і корисною, маю честь просити Хвальний Виділ Наукового Товариства обрати свого представника для безпосередньої праці в названій комісії...". НТШ свого делегата не обрало але у листі від 20 серпня попросило надіслати опрацьовані проекти для їх обговорення на місці.

Щодо особи М.Василенка (1866–1935), то він відіграв значну роль у створенні українських державних університетів у Києві та Кам'янець-Подільському, Академії Наук України. У 1920 р. його обрали її дійсним членом, у 1921 – президентом УАН. Однак радянський уряд такого обрання не затвердив. Більше того, у 1924 р. його засудили на 10 років (потім амністували).

У серпні 1919 р. розпочинає урядову службу у Львівській кураторії (шкільному окрузі) в ранзі референта та інспектора середніх шкіл; з 1924 р. – фаховим інструктором з математики та фізики в гімназіях кураторії. У 1920 р. від імені Українського Технічного Товариства у Львові викладав вищу математику на українському курсі для техніків; у 1920/21 н.р. – вищу математику та вступ до космогонії у Львівському таємному університеті. У червні 1921 р. його обирають заступником декана філософського факультету цього університету. Проте через те, що польська влада розпочала слідство щодо тих урядовців, що працювали у цьому недозволеному нею навчальному закладі, у 1925 р. В.Левицький викладацьку діяльність тут цілком припинив. Видається, що у 1928/29 н.р. працював ще професором II гімназії. А 1 жовтня 1930 р., маючи 40 років стажу роботи (навчання в університеті тоді зараховувалося у стаж), В.Левицький вийшов на пенсію.

Після війни з 13 вересня 1919 р. В.Левицький повертається до секретарювання у Відділі НТШ. Відновлення польської державності

розпочало нову хвилю переслідувань щонайменших українських проявів. Перші повоєнні загальні збори після восьми років перерви відбулися лише 28 березня 1921 р. На них головою обрали В.Щурата. Володимир Левицький – поновно секретар та додатково референт друкарні і палітурні – головних джерел прибутків Товариства. На засіданні Виділу 25.05.1921 року констатовано, що директором МПЛС вже є В.Левицький.

У 1924 р. очолювана В.Левицьким Секція вирішила видавати бюлетені про засідання МПЛС – "Sitzungsberichte". У цих повідомленнях мала подаватися іноземними мовами коротка інформація про роботу секції, стислий виклад виголошених на її засіданнях праць. Фактично це видання можна вважати **першим на території України реферативним журналом**. В.Левицький береться і за їх редагування. До 1939 р. вийшло загалом 28 випусків цих "Звідомлень". Цей захід сприяв також і збільшенню кількості засідань. Хроніка НТШ за 1925 рік згадує: "Секція нав'язала зносини з Українською Академією Наук у справі праць над термінологією природописних та математичних наук. Доси одержано проект термінології, що обіймає загальну механіку для спільної наради над нею.. рішила секція поробити приготування для скликання першого українського природничо-лікарського зїзду."

3 червня 1926 р. В.Левицький стає заступником голови Товариства. Разом з тим він не полишає директорства у Секції, і окрім того є діяльним членом п'яти комісій: мовної, бібліографічної, фізіографічної, науково-технічної та географічної.

Дуже довго НТШ залишалося осторонь від загострення політичних подій в радянській Україні. Слід зважити на те, що облудна радянська пропаганда на Заході діяла дуже ефективно і що НТШ, з огляду на прагнення до соборності та української державності, мимоволі стало певною мірою заложником радянської системи. Це спричинило початок тривалої і глибокої ідеологічної та пов'язаної з нею фінансової кризи Товариства. Вперше дуже стримане занепокоєння виплеснулося на засіданні Виділу 19 листопада 1929 р. "Виділ поручає п. Голові (Кирилові Студинському – Г.С.) з нагоди його поїздки на Велику Україну довідатися про причини арештовань і долю дійсних членів Т-а." Угодовська політика НТШ не могла не викликати заперечень і навіть крайнього невдоволення українського громадянства Галичини. Товариству та його Голові закидають колабораціонізм з більшовиками. Дійшло до того, що 20 березня 1930 р. двоє осіб у приміщеннях НТШ побито його голову К.Студинського. Той взяв відпустку, потім її продовжував і фактично від цього часу на В.Левицького великою мірою падає тягар керівництва Товариством та моральної відповідальності за нього за винятково критичних обставин.

Надзвичайне засідання Виділу від 18 квітня знову веде В.Левицький. На ньому М.Кордуба запропонував НТШ звернутися до влад УРСР, або до суду в Харкові в справі полегшення долі а можливо й помилування підсудних. В.Левицький виступив проти такого формулювання з таких міркувань: "1. Т-о не реагувало на арештування Ефремова і тов. (його товаришів – Г.С.) і не зголосило ніякого протесту. 2. Інтервенція означалаби признання компетенції більшовицького суду, означалаби признання

підсудних винувниками та визнання теперішнього радянського режиму. На думку бесідника повинно Т-о якраз тепер заложити як найостріший протест перед цілим культурним світом, а не знижатися до просьб... При голосуванню чотири голоси заявилися проти інтервенції, три за, один здержався від голосування." Принципова та слухна, на наш погляд, пропозиція В.Левицького отримала лише символічну перевагу.

На початку 1932 р. львівські українські газети опублікували низку критичних матеріалів, що стосувалися голови НТШ К.Студинського. За таких обставин Виділ запропонував Голові передати урядування Товариством до вяснення справи у суді в руки заступника. 1 березня у себе вдома, а не у Виділі, як це годилося би зробити, К.Студинський передав повноваження в руки В.Левицького. Після цього В.Левицький виявив, що на НТШ тяжіє величезний борг у 80 тис. золотих (приблизно 10 тис. тодішніх американських доларів). Розпочалася багаторічна відчайдушна боротьба В.Левицького з фінансовими проблемами НТШ. 25 травня на засіданні Виділу було розглянуто лист К.Студинського (автор листа і на цей раз не прийшов на засідання) про відставку і уповажено "Володимира Левицького перебрати на себе вповні права й обов'язки голови Наукового Товариства ім. Шевченка до Загальних Зборів." Збори 20 листопада 1932 р. підтвердили вибір правління. До того часу виринула також і ганебна справа переданих К.Студинським до Києва (без відома членів Виділу!) оригіналів листів Т.Шевченка.

У архіві можна знайти справу 309 чт. 1–74, арк. 5, 6, 7, у якій міститься листування Міського Львівського Староства у Львові з Левицьким Володимиром, головою Т-ва Прихильників освіти про припинення діяльності т-ва. 29 жовтня 1934 р. Староство пропонувало НТШ прийняти з рук Товариства Прихильників Освіти адміністрування Українським Академічним Будинком. 8 листопада 1934 р. В.Левицький повідомлявся про закриття Товариства і призначення його як голови НТШ куратором справи закриття. 13 листопада у присутності представників Староства він прийняв справи закритого товариства і його маєток. Через три роки НТШ повідомило Староство про перенесення частини свого Культурно-історичного музею до нового будинку Українського Товариства Допомоги інвалідам на Потоцького (тепер ген. Чупринки), 48.

Загальні збори НТШ 24 березня 1935 р. відзначили позитивні зрушення у фінансах Товариства, діяльність самого Голови. Зрозуміло, що така висока оцінка коштувала В.Левицькому колосальних фізичних та моральних зусиль і з огляду на певні обставини він категорично відмовився головувати наступну каденцію і навіть бути членом Виділу. Делегатом (представником) Секції у Виділі став др. Ю.Полянський, який на загальних зборах у дискусії стосовно прав звичайних членів від імені МПЛС делікатно сказав, "що в Товаристві ще інші є розходження, а саме – перевага гуманістичних наук над природничими. Тут повинна бути згода та співпраця всіх секцій."

Проте продовжив активно працювати у своїй секції. Є головою оргкомітету і керівником природничої секції V-го (20–22 квітня 1935 р.) та VI-го (16–17 травня 1937 р.) з'їздів українських природників і лікарів у

Львові. На кінець 1938 р. у секції було 77 дійсних членів (56 українців, 21 іноземець). У списку померлих членів можна було знайти 27 імен.

У середу 11 березня 1936 р. о 4-й годині після обіду НТШ відвідав Міністр освіти. Повідомлення про майбутню зустріч вручалось під розписку з приписом мати на собі "убрання темне візитове". В.Левицький був у дуже вузькому гроні запрошених.

Велику роль відіграв В.Левицький у створенні за допомогою Митрополита А.Шептицького кедрового заповідника площею близько 300 га на горі "Яйце". Це питання у НТШ вперше офіційно поставлене за його керівництва Товариством на засіданні Виділу 2 травня 1934 р. Вже після уступлення з високої посади Хроніка НТШ за 1935–37рр. (ч.73) зазначає: "Значні успіхи виявляє співпраця Виділу з Комісією Охорони Природи (створена 3.07.1935 – Г.С.). Завдяки заходам згаданої комісії й попереднього Виділу (очолюваного В.Левицьким – Г.С.) Ексселенція Митрополит Шептицький зацікавився справою охорони природи та утворив перший у нас заповідник, що має зберегти останок таких поширених у нас колись кедриних лісів на горі "Яйце" коло Підлютого. Дня 22. квітня 1935. р. відпоручники Виділу, Математично-природописної-лікарської секції й Комісії Охорони Природи в особах: голови т-ва д-ра І.Раковського, голови Мат.-Прир.-Лік. Секції д-ра В.Левицького, голови Комісії Охорони Природи д-ра Мрицівної й її членів інж. А.Мельника і д-ра З.Залицького, подякували Ексселенції за утворення першого в нас заповідника, зазначивши велику його вагу для науки...". У Виданій Товариству Грамоті зазначалося "Ми утворили в маєстности Галицької Гр.-кат. Митрополії в громаді Перегінсько, Долинського Повіту, Галицької Землі, Кедриний заповідник... . Науковому Товариству ім. Тараса Шевченка у Львові, як найвищій науковій установі нашої землі, передаємо отсим кедриний заповідник на верху "Яйце" під наукову опіку... . 15 квітня 1935".

26 грудня 1937 р. у присутності 118 членів у передчутті загрозливої ситуації відбулися чергові загальні збори Товариства. Останній того періоду (74-й том) Хроніки НТШ зазначає. "Збори відкрив голова др. І.Раковський підкреслюючи особливе значіння й завдання Наукового Товариства ім. Шевченка під сучасну пору, коли Українська Академія Наук в Києві втратила всякі можливості плекати й розвивати незалежну українську науку. Тимто візвав усіх членів Товариства "одностайно стати" у змаганнях до розбудови й розквіту наукового життя нашого народу."

Більшовики уважно стежили з Києва за тим, що робиться у Львові і все докладно занотовували. За протоколом Виділу від 12 жовтня 1939 р. "на зборах учительства заявив тов. Савченко помічник тов. Данильченка (заступника комісара освіти – Г.С.), що галичане мало знають про Радянщину, бо навіть тов. Раковський у промові на загальних зборах заявив, що Академія Наук в Києві не мала змоги плекати української науки." Зрозуміло, що НТШ змусили до саморозпуску 14 січня 1940 р. і саме на його матеріальній базі створили низку філій АН УРСР. Упродовж 1941–42 рр. була серйозна спроба поновити його діяльність. Добилися часткового повернення приміщень, відбулося 10 засідань Виділу. На останньому з них 20 серпня був присутнім голова Товариства І.Раковський,

що тоді приїздив до Львова. І ось останній запис у книзі протоколів: "Проф. др. В.Левицький подав до відомости що дня (дата не вписана – Г.С.) серпня відбулися сходуни членів Мат. Прир. Лік. Секції НТШ для вшанування пам'яті проф. Горбачевського з доповіддю проф. Вертипороха."

Хоча др Левицький не займав університетської кафедри, серед математиків він користувався безперечним авторитетом. 9 травня 1909 р. за рекомендацією Е.Г.Г.Ландау його обрали членом міжнародного товариства математиків "Circolo Matematico di Palermo" у Палермо, у 1910 р. – німецького товариства математиків "Deutsche Mathematiker-Vereinigung" у Ляйпцігу; 18 січня 1927 р. за поданням академіка М.Крилова – членом товариства французьких математиків у Парижі "Société Mathématique de France"; у 1929 р. (3 та 14 травня відповідно на Раді та загальних зборах) за поданням М.Кравчука – почесним членом математичного товариства м. Києва. З огляду на своє захоплення астрономією з 1921 р. належав також до польського Товариства любителів астрономії.

Довгий час був співробітником бібліографічного журналу "Revue semestrielle de la publications mathématiques" (Амстердам), реферуючи для нього усі українські математичні публікації. Завдяки цій діяльності увесь світ дізнавався з компетентних уст про здобутки нашої математики.

У міжвоєнний період В.Левицький організував та проводив усі шість з'їздів українських природників, інженерів і лікарів, організовував педагогічні товариства.

Велика заслуга вченого і педагога у вишукуванні та залученні до праці у секції Товариства перспективної української математичної молоді (М.Чайковського, М.Зарицького, Н.Садовського), визнаних математиків з ВУАН – Д.Граве (1.06.1923), М.Кравчука (20.05.1925), М.Крилова (24.03.1927), М.Куренського (13.04.1929), та інших закордонних вчених зі світовим іменем – Д.Гільберта та Ф.Кляйна (13.03.1924). А ще ж нематематики – українець-механік С.Тимошенко (1.06.1929), що виїхав до США, М.Планк (13.03.1924), В.Вернадський (17.09.1924), А.Айнштайн (30.05.1929). Іноземні члени дякували за честь належати до НТШ. У "Збірнику МПЛС" друкувалися й праці математиків наддніпрянської України Н.І.Ахієзера, М.М.Боголюбова, М.П.Кравчука, М.М.Крилова, М.Куренського, Г.Пфейфера.

Сердечні стосунки нав'язалися у В.Левицького з М.Криловим та М.Кравчуком. Останній неодноразово запрошував В.Левицького переїхати до Києва. "Не щодавно мені довелося переконатися, що Народний Комісаріат Освіти мав би велике бажання притягти Вас до роботи у нас на умовах, які б у великій мірі залежали від Вас. Як би з Вашого погляду Ваш переїзд до Києва або до Харкова був можливий, то я б дуже просив подати прелімінарно (попередньо – Г.С.) Ваші умови..." (з листа від 27.12.1929). Не прийнявши таких спокусливих пропозицій, В.Левицький мимоволі уникнув репресій, на які наразився М.Чайковський, а можливо й (на протигагу М.Кравчуку) зберіг собі життя. Проте після 1939 р. йому про цю відмову недвозначно нагадували.

М.Кравчук докладав багато зусиль, щоб В.Левицький став українським академіком: "Тут (у Києві – Г.С.) висунено Вашу кандидатуру до Академії. Через те, що до останнього моменту не надійшло за Вас ніяких матеріалів,

я дозволив собі скласти коротку рекомендацію, додавши до неї (з доповненнями) ті матеріали, що їх було видано в "Збірнику" з нагоди Вашого ювілею...Виборча процедура почнеться 7.VI." (з листівки 28.05.1929). Спочатку, побоюючись переслідувань польської влади, В.Левицький відмовився і про це після "золотого вересня" йому теж нагадали. Опісля у 1929 р. його кандидатура не пройшла, оскільки В.Левицький з властивою йому принциповістю письмово висловився проти контролю партії за математичною наукою. "Її (математики – Г.С.) одинокий Бог – то правда безпартійна, безполітична. І тому в ній групуються люди усяких поглядів... Раз зійде математика до ролі політичного, партійного знаряддя, то перестане бути математикою..."

Після цієї невдачі М.Кравчук поновлював старання залучити В.Левицького до Академії, хоча б у статусі новозапроваджуваної номінації члена-кореспондента. "Хотів би одержати від Вас в зв'язку з можливими перспективами в Академії (обрання членів-кореспондентів тощо) як найповніші відомості (чи відповідні бібліографічні вказівки) за Ваші праці, а по змозі і самі праці. У нас 25 ц. м. буде сесія ВУАН і на повістці стоїть питання про порядок обрання членів-кореспондентів" (з листа від 16.09.1929).

З приходом у вересні 1939 р. Червоної Армії перестали виплачувати пенсію (499,57 зл) і В.Левицькому у віці 67 років довелося турбуватися про пошуки роботи. У особовій справі пізніше писав, що "допомагав створювати фізико-математичний факультет університету", фактично ж лише був біля його витоків у грудні. В.Левицький ще 3 жовтня розпочав викладання у заснованому у Львові Педагогічному Інституті. І лише з 1 січня 1940 р. став професором фізико-математичного факультету Львівського університету. У педінституті залишився працювати за сумісництвом, на пів ставки. Став одразу і членом Наукової Ради університету. Ставка професора тоді становила 1000 крб. Загалом дуже цікаво переглянути його щомісячну книгу прибутків та видатків, яку у ті часи було заведено вести. Окрім обов'язкових записів фінансового змісту там занотовані основні події та погода кожного дня.

Пізніше Всесоюзний комітет у справах вищої школи (ВКВШ) йому, як і всім дійсним членам НТШ визнав 10 років стажу. Перед самою німецькою окупацією 14 червня 1941 р. ВАК ВКВШ (протокол №22) затвердив В.Левицького у вченому званні професора по кафедрі математичного аналізу. Атестат професора Пр №003231 був виписаний у Москві вже 6 березня 1946 р.

У військовій порі принципово не працював у жодній з німецьких установ і лише принагідно за скромну платню та обіди підробляв в українських Центробанку та книготорзі. Радянська авіація скидала бомби на військову частину, яка знаходилася поблизу житла професора і так був серйозно пошкоджений будинок, де він мешкав. Рятуючи від дощів свою прекрасну бібліотеку, що була предметом особливої гордості власника, В.Левицький декілька днів прожив на вулиці, набувши запалення легенів.

Після відходу німецьких окупантів відразу 1 серпня 1944 р. став до праці в університеті. 22 листопада став в.о. завідувача кафедри

математичного аналізу. У тогочасній особовій справі в графі "стан здоров'я" написав "тепер – по різних недугах – здоровий". 14 серпня 1947 р. Міністерство ВО СРСР затвердило його завідувачем цієї кафедри. Цього ж таки навчального року (31.08.1947) В.Левицький покинув сумісництво у педінституті, яке тривало з 1940 р. Незабаром, 15 квітня 1948 р. покинув і цю відповідальну посаду, ставши просто професором кафедри математичного аналізу і теорії функцій. 18 жовтня 1950 р. вийшов наказ Міністерства (продубльований в університеті 25 жовтня) про затвердження його на посаді професора кафедри математичного аналізу. Усі ці роки читав курси вищої математики (для хіміків), диференціальних рівнянь, спецкурси з теорії функцій комплексної змінної, автоморфних та еліптичних функцій, керував дипломними роботами. Після 62! років безупинної творчої наукової та педагогічної праці з 1 вересня 1953 р. вийшов на пенсію розміром 1200 крб. в місяць. Але ще два роки працював на умовах погодинної праці – 450 год. у 1953/54 н.р. та 520 год. у наступному.

Після війни рознесені її лихоліттям по цілому світу колишні члени НТШ відновлюють його діяльність спочатку в Німеччині (1947) а потім після масового виїзду більшості членів до інших країн – з 1955 р. у осередках Франції, США, Канади, Австралії. Коли у 1989 році на новій хвилі національного піднесення відновила свою діяльність організація у Львові, то через три роки вже у незалежній Україні на засіданні Головної Ради НТШ за Львівським Товариством було визнано усі права матірньої організації. Але у повоєнних шеренгах НТШ В.Левицький вже не міг стояти.

Увесь час за радянської влади мусів жити під жахливим психологічним пресом очікуваного арешту, оскільки розумів, що у його минулому багато що новій владі дуже не подобалося і за справи менш невинні інші люди були або знищені чи вивезені на схід. Можливо тому жодної праці після 40-го року він не опублікував. А загалом повний список його друкованих праць налічує 132 позиції. Це шкільні підручники (6); 60 праць з математики українською (45), польською (6), німецькою (5), іспанською (3), французькою (1) мовами; 16 – з фізики, хімії та астрономії українською, польською (2) та німецькою (1) мовами; 9 – географічно-туристичного спрямування; 7 – філософського змісту, 13 – на загальні, та популярні теми; 21 переклад з німецької, англійської та французької мов. Зазначимо, що крім захоплення астрономією В.Левицький цікавився краєзнавством, любив подорожі, особливо велосипедні.

Домінантою наукових зацікавлень В.Левицького була теорія аналітичних функцій, передусім властивості еліптичних модулярних форм, модулярних еліптичних функцій та їх обернень. Вчений побудував диференціальні рівняння, яким задовольняють ці функції, застосував модулярні групи у теорії ланцюгових дробів. Опрацьований ним функціонально-алгебричний підхід дозволив успішно дослідити групові властивості диференціальних рівнянь, що органічно вплили у теорію обґрунтування гіпотези Рімана щодо розподілу нулів дзета-функції, завершену у 1990 р. групою японських математиків під проводом Мікі Сато. Цікаві результати отримано у математичному аналізі, теорії

диференціальних та інтегральних рівнянь, проєктивній та диференціальній геометрії. Багато уваги приділено оглядам найновіших результатів в окремих напрямках математики. У списку осіб, запрошених на з'їзд математиків СРСР у Харкові (червень 1930) були імена В.Левицького та М.Зарицького. Проф. О.Костовський, відзначаючи глибоку математичну інтуїцію В.Левицького, згадує, що говорячи на лекціях про властивості еліптичних функцій, він, заохочував слухачів словами, що дослідження в галузі цих функцій є прямим шляхом до доведення великої теореми Ферма. Лише у минулому десятилітті цей прогноз справдився. Про його підручники та термінологічну діяльність вже згадувалося.

Коли В.Левицький поставив питання про **необхідність дослідження історії української математики**, М.Кравчук у листівці (30.10.1927) до нього написав: "Ви (і в цій справі перший) підносите важливе та цікаве питання: про вивчення історії математичної думки на Україні. Хотілося б щоб Ви зробили й початок, бо маєте легку руку."

Намагаючись гідно оцінити діяльність математично-природописно-лікарської секції, не забуваймо і того, що перші дві секції НТШ – історико-філософська та філологічна – розвивали переважно вже традиційні тоді для України наукові напрями. Діяльність же МПЛС була великою мірою піонерською, оскільки, розпочавши з розвитку ще лише частково засвоєних на українському ґрунті ботаніки, зоології, географії та медицини, вона здобулася і на початок серйозних досліджень у цілком нових напрямках – математиці, фізиці, астрономії, хімії, психології. Разом з цим розпочалися укладання національної термінології, видання перших наукових періодичних видань природничого спрямування – 32 томів "Збірника МПЛС", 28 випусків "Sitzungsberichte", тобто "Звідомлень із засідань МПЛС". В.Левицький був редактором цих видань від першого до останнього числа. Останні видання вийшли у 1939 р.

Як вже згадувалося, спершу В.Левицький відповідав лише за редагування праць з математики, фізики та хімії. Пізніше з 1927 р. відповідальність за редагування ЗМПЛС взяло на себе очолюване ним керівництво секції. Томи 18–19, 23–24, 28–29 "Збірника" вийшли здвоєними. Вісім томів (3–8, 30, 32) мали дві частини, переважно природописну й математичну та лікарську. Вийшло шість окремих лікарських частин (редактор Є.Озаркевич) у 3-му, 4-му, дві у 5-му, 6-му та 8-му томах. Сьомий том мав дві математично-природописні частини. Після цього медичну тематику знову перестали виділяти в окремі частини і вона увійшла в збірні частини журналу.

У статті "Наукове товариство ім. Шевченка у Львові (1873–1928 рр.)" в "Записках НТШ" з нагоди виходу в світ у 1929 році їх 150-го тому тогочасний голова Товариства К.Студинський між іншим написав так: "Великі заслуги на полі організації секції природописно-математично-лікарської поклав др. Вол. Левицький, що зредагував досі, спільно з Ів.Верхратським, Евг.Озаркевичем, Миколою Мельником 27 томів "Збірника" своєї секції і 12 зшитків "Sitzungsbericht'iv". Йому завдячує секція свій сьогоднішній дуже значний розвиток і організацію природописного музею, в якому є багато його власних дарів. Наукове

Товариство пошанувало в р. 1927 (3 квітня – Г.С.) його 30-літній ювілей наукової праці прилюдною академією і видало в його честь 26 том "Збірника" природописно-математично-лікарської секції з численними (17) працями учених з Галичини і України..." Такими словами, у такому великому обсязі пошановано ще лише М.Грушевського, І.Франка та В.Гнатюка.

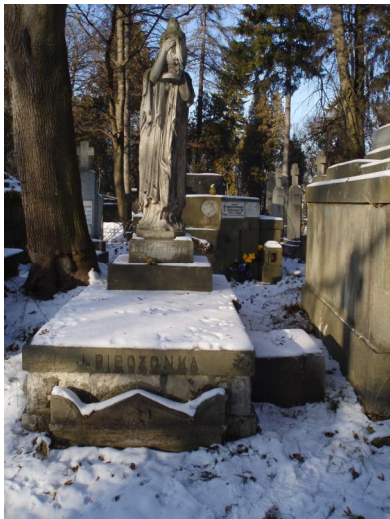
 <p data-bbox="386 1016 689 1160"><i>В. Левіцький</i></p>	<h3 data-bbox="874 613 1171 649">3 нагоди трийцятьліття.</h3> <p data-bbox="804 676 1238 763">Трийцять літ мав як раз від почину діяльності Математично-Природописно-Лікарської Секції Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, а саме від появи першої книжки «Збірника» цієї секції, а враз із тим минає також трийцятьліття редакторської праці теперішнього голови згаданої Секції, д-ра Володимира Левицького.</p> <p data-bbox="804 763 1238 1122">Почва нашого «Збірника» була одним із проявів перемани Товариства ім. Шевченка в строго-наукову установу, із певними завданнями: розвивати і плекати строго-научні досліди та надавати науковій праці в українській мові. Згадана перемана була важкою подією в внутрішньому житті цілого нашого українського народу. Життя кожного народу, так само як життя кожної людини, залежить головню від двох чинників: вродженого таланту й зовнішніх обставин. Ці останні були для цілого нашого українського народу загалом, а для нас галицьких Українців особливо, все дуже несприятливі: наш народ, втративши швидко самостійність, важко глобальний і поневолений, став рабом на власній, рідній землі та селядковим чинником неможучості, бідності й культури своїх товаришів. Та мимо цього наш український народ постійно змагає до розвитку власної культури. Розвій своєрідного, питомого мистецтва у всіх часах, рівній ровній дружарства, брацькі школи й квітучі-могильні академії, в століттях: XVI-тому й XVII-тому, часенні вчепі-Україні, що були одобою і сядою чужих власних шкід, та безуцільне змагання до здвигнення рідного висшого шкільництва, в наступуючих століттях, отже ті безперечні свідки безперервного змагання нашого українського народу до культури, отже варзком доказ його вродженого таланту, його цінних расових примет. І тільки завдяки тим цінним расовим праметам наш народ невинародовався і усьоговел, мимо безмежно важких, несприятлих, зовнішніх обставин.</p> <p data-bbox="804 1122 1238 1173">Ось так, саме в 30 літ після ославленого царського указу, забороного уживання української мови в літературі й науці, коли здавалося, що наш народ вичерпаний вже раз на все із ряду культурних</p>
<p data-bbox="331 1196 743 1339">Фото з автографом В.Левицького з фронтиспісу ювілейного 26-го тому Збірника природописно-математично- лікарської секції</p>	<p data-bbox="874 1223 1222 1312">Перша сторінка передмови І.Раковського "3 нагоди трийцятьліття"</p>

На фронтиспісі згаданого збірника поміщене фото В.Левицького. У передмові І.Раковського "3 нагоди трийцятьліття", пояснюються мотиви укладання "Збірника МПЛС" саме такого змісту, оскільки минуло "30 років від почину МПЛС а саме від появи першої книжки "Збірника" і 30-ліття редакторської праці...В.Левицького". Потім йде ґрунтовна праця М.Чайковського, де розширено, викладені до того на урочистому засіданні, матеріали про життя на наукову діяльність В.Левицького. Позволимо собі лише один виїмок з неї. "Та найбільші заслуги для Товариства та нашої Секції має др Левицький як невтомний організатор наукової праці. Хоч не мав до того офіційного титулу, бо не був професором університету, своїм

власним прикладом і словами заохоти притягав до праці молодих учених. Він мав дар вишукувати молодих adeptів науки й розділював між них праці, даючи їм зразу реферати з книжок, а далі заохочуючи до самостійної наукової праці. В цьому відношенні всі ми мусимо вважати себе його духовними учнями."

Виступаючи на цьому урочистому засіданні, В.Левицький цікавим зауваженням вказав на визначну роль діяльності секції і ролі національних шат природничих наук для загальної історії української культури. "Свято це є символом того відрядного факту, що й наш нарід робить вже останні кроки, щоби вповні ввійти в сімю культурних народів. Бо якось так воно зложилося, що розвиток кожної нації, а головню недержавної і поневоленої як наша, іде певними фазами: починається від устної, опісля письменної словесности, приходять великі духи, що словом будять національну свідомість, далі приходить пора на наукові досліди історії та літератури, досліди мови, пізніше може приходить час на мистецтво, а далеко-далеко на кінці на науки природописні і технічні. І нічого в цьому дивного, бо науки ці вимагають таких варстатів праці і таких установ, яких поневолена нація не є в силі дати."

"Тому то тішуся, що в нас прийшли вже до зрозуміння значіння природописних та технічних наук для культури; бо нарід, що недооцінює ці науки і не виявляє охоти до їх зрозуміння, є засуджений в нинішніх часах або на знищення, або на те, щоби бути погноєм для інших, гелотом (ілотом,

Могила Якуба Печонкі (Jacob Pieczonka), за якою у другому ряді розташований гробівець Міхновських та Левицьких на Личаківському цвинтарі

Гробівець Міхновських та Левицьких, де поховані Володимир Левицький та його дружина Софія (таблички у верхній правій частині гробівця)

нижчим класом стародавньої Спарти, що вважався власністю держави і за становищем майже не відрізнявся від раба – Г.С.) і рабом."

"...кінчу мою промову з тим бажанням, щоби у нас на Україні зростали ряди математиків і то не лиш таких, що творчим духом посувають поступ науки вперед, але і педагогів-математиків, що своєю любов'ю до цієї цариці наук розбудять до неї інтерес серед широких кругів молоді та суспільности."

14 липня 1956 р. відійшов у вічність подвижник української математики, першопроходець у створенні української наукової термінології, популяризації серед населення за важких колонізаторських часів точних наук, підготовки молодих патріотично наставлених українських науковців. Людина незламного почуття обов'язку та відповідальності за долю свого народу, яка завжди вміла заглянути уперед і взятися за найскладніші та найвідповідальніші завдання свого часу. Це його ще 24 вересня 1927 р. академік Михайло Кравчук назвав: "основоположником математичної культури нашого народу." Поховали його у гробівці Міхновських-Левицьких, що розташований у другому ряді (за могилою Якуба Печонкі) поля 71, що складається із трьох частин, у його південній частині при дорозі поміж 71 і 72-м полями меморіального Личаківського кладовища. На схемі Личаківського цвинтаря його могила позначена номером 160. Пізніше

Відслонення меморіальної дошки В.Левицькому, М.Зарицькому та М.Чайковському на фасаді ЛДУ ім. І.Франка 15.01.1998 р.

Вигляд меморіальної дошки видатним українським математикам В.Левицькому, М.Зарицькому та М.Чайковському

тут у 1958 році поховали дружину Софію. Неподалік на тому ж самому полі при дорозі повз поле 57 розташований гробівець родини Туллі, де похований, зокрема, видатний механік-будівельник, професор Львівської політехніки Максиміліан Туллі (Maksymiljan Thullie).

15 січня 1998 р. на фасаді Львівського державного університету ім. Івана Франка урочисто відслонили художню меморіальну дошку великим подвижникам, фундаторам української математичної культури В.Левицькому, М.Зарицькому та М.Чайковському. Перед тим меморіальну дошку встановили на названій іменем В.Левицького середній школі Тернополя. Низько вклоняємося пам'яті Великої Людини та Невтомного Працівника, що жертвовно поклав усе своє сповнене трудів довге життя на вівтар служіння Вітчизні.

1. Автобіографія др Володимира Левицького. ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 388.
2. Аксиоми для нащадків: Українські імена в світовій науці: Зб. нарисів. – Львів: Каменяр, 1991. – 246 с.; Львів: Меморіал, 1992. – 541 с.
3. Алфавітна книга обліку членів Товариства (НТШ) за 1893–1920 рр. ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 372.
4. Біографія В.Левицького / Біографії письменників, вчених і політичних діячів з прізвищами на букви "Д-О". ЦДІА України у Львові. – Ф. 328, оп. 1, спр. 103. Аркуш 93.
5. *Возняк Г.М.* Володимир Левицький – видатний український математик. Тернопіль: Підручники & посібники, 1997.
6. Енциклопедія Українознавства. Тт. 1–6. Львів: НТШ, 1993–1996.
7. Книга обліку членів товариства (НТШ) за 1873–1900 рр. ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 371.
8. Книга протоколів Виділу (правління) НТШ (1893–1902 рр.). ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 33.
9. Книга протоколів Виділу (правління) НТШ (1902–1912 рр.). ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 34.
10. Книга протоколів Виділу (правління) НТШ (квітень 1912–червень 1936 рр.). ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 35.
11. Книга протоколів Виділу (правління) НТШ (1936–1942 рр.). ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 36.
12. Книга протоколів загальних зборів НТШ (від 25 березня 1903 р. до 1940 р.). ЦДІА України у Львові. – Ф. 309, оп. 1, спр. 31.
13. *Левицький Володимир.* Автобіографічний нарис за період 1903–1914 рр. ЦДІА України у Львові. – Ф. 771, оп. 1, спр. 1.

14. *Левицький Володимир*. Спогади з життя (датовано листопадом 1933 р.). ЦДІА України у Львові. – Ф. 771, оп. 1, спр. 2.
15. *Левицький Володимир*. Спогади про діяльність товариства "Українська бесіда" в Тернополі за період 1896–1902 рр., присвячений 50-літньому ювілею. ЦДІА України у Львові. – Ф. 771, оп. 1, спр. 17. 4 с.
16. Листи М. Кравчука до В. Левицького (1926–1931). ЦДІА України у Львові. – Ф. 771, оп. 1, спр. 40.
17. *Левицький В., Зарицький М., Свенціцький І.* Математика серед наук. Львів: Вид. сп. "Діло", 1927. 59 с.
18. *Пташник Б.* Піонер української математичної науки // Вісник НТШ, 1997, № 18. С. 4–5.
19. Щоденник, ведений В. Левицьким на фронті з 16.08.1914 р. по 3.01.1915 р. ЦДІА України у Львові. – Ф. 771, оп. 1, спр. 3.

20 грудня 2007 р.